

"דדיה ירווך בכל עת" — למה נמשלו דברי תורה כדד?

מה דד זה כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם.

"באהבתה תשגה תמיד" — שתעשה את עצמך שוגה ופתי בשביל התורה. שתניח עסקך לרוץ לדבר הלכה, כגון רבי אלעזר בן פדת —

אמרו עליו על רבי אלעזר בן פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו חלוקן העליון מוטל בשוק העליון של ציפורי, ששכח אותו שם, מרוב שהיה שקוע בתורה.

אמר רב יצחק בן אלעזר: פעם אחת בא אדם ליטלו, לגנוב סדינו, ומצא בו שרף נחש.

תנא דבי רב ענן: מאי דכתיב בספר שופטים בשירת דבורה "לבי לחוקקי ישראל [לאהוב את חכמי ישראל]... רוכבי אתונות צהורות יושבי על מדין והולכי על דרך שיחו" —

"רוכבי אתונות" — אלו תלמידי חכמים שמחליכין מעיר לעיר וממדינה למדינה ללמוד תורה.

"צהורות" — שעושיין אותה ברורה כצהרים.

"יושבי על מדין" — שדנין דין אמת לאמתו.

"והולכי" — אלו בעלי מקרא שהולכין בתורה.

[פירוש אחר — דורסת, ואוכלת מיד, כך תלמיד חכם חוזר על תלמודו מיד לאחר שקיבל מרבו. מסרחת ואוכלת, כך הוא מנבל עצמו על דברי תורה. וכתב רש"י שהפירוש זה נראה לו יותר כי מצינו בכל הש"ס שדרך תלמידי חכמים להקפיד על מאכלם שיהא דרך גדולה וכבוד, וכן על מלבושיהן].

אז תלמודו מתקיים בידו.

ואם לאו, אין תלמודו מתקיים בידו.

ואם עושה בן — הקב"ה עושה לו מעודה בעצמו, שנאמר "תכין בטובתך לעני אלהים". היינו, לזה ששם עצמו כעני.

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: מאי דכתיב "נוצר תאנה יאכל פריה" — למה נמשלו דברי תורה כתאנה?

ב-ד מזה תאנה [עץ תאנה] זו כל זמן שאדם ממשמש בה הוא מוצא תאנים, לפי שאינם מתבשלים בבת אחת אלא מעט מעט. אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהן, מוצא בהן טעם.

אמר רבי שמואל בר נחמני: מאי דכתיב "אילת אהבים ויעלת חן דדיה ירווך בכל עת באהבתה תשגה תמיד" — למה נמשלו דברי תורה לאילת?

לומר לך: מה אילה רחמה צר, וחביבה על בועלה כל שעה ושעה כשעה ראשונה, אף דברי תורה חביבין על לומדיהן כל שעה ושעה כשעה ראשונה.

"ויעלת חן" — שמעלת חן על לומדיה. שכולם מנשאים אותו בשביל תורתו.

"על דרך" — אלו בעלי משנה שהיא דרך לתורה.

"שיחור" — אלו בעלי תלמוד שכל שיחתן דברי תורה.

אמר רבי שיוזבי משום רבי אלעזר בן עזריה: מאי דכתיב "לא יחרוך רמיה צידו" — דרשינן נוטריקון: לא יחיה ולא יאריך ימים צייד הרמאי. מי שמרבה ללמוד ואינו חוזר על תלמודו, ומרמה אנשים להראות כמה הוא חכם שיודע הרבה.

רב ששת אמר: העושה כן אינו רמאי אלא שוטה. והכתוב מדבר לשבח, שמי שלומד מעט וחוזר מיד עד שזוכר היטב, ורק אח"כ ממשיך ללמוד, הוא הרמאי, כלומר חכם בדבר זה, כמו הצייד הרמאי כדמפרש לקמן, והוא יחרוך, כלומר, יתקיים תלמודו בידו.

כי אתא רב דימי אמר: משל לצייד שצד צפריים, אם ראשון ראשון מיד שצדו משבר כנפיו שלא יברח, הוא משתמר. ואם לאו אין משתמר שהראשון בורח ממנו כשעוסק בצידת השני.

וכן ביאור הכתוב: וכי לא יחרוך, כלומר, שלא יצלה עופות ויאכל מי שצידו רמיה?

אמר רב סחורה אמר רב הונא: מאי דכתיב "הון מחבל ימעט וקובץ על יד ירבה" — אם עושה אדם תורתו חבילות, חבילות, שלומד הרבה בבת אחת — מתמעט לימודו. ואם לאו, אלא הוא קובץ על יד יד, שלומד מעט מעט וחוזר — ירבה.

אמר רבא: ידעי רבנן להא מלתא, ובכל זאת עברי עלה

אמר רב נחמן בר יצחק: אנא עבידתיה עשיתי כן ואיקוים בידאי!

תנו רבנן: כיצד סדר משנה? כיצד למדו ישראל תורה שבעל פה מי משה רבינו —

משה למד תורה מפיו הגבורה.

א. נכנס אהרן ושנה לו משה פירקו.

נסתלק אהרן מלפני משה לאחר שסיים לשנות [שבשעת לימודו היה יושב מול פניו כדכתיב "והיו עיניך רואות את מוריך", וכן כולם בשעת לימודם], וישב לשמאל משה, שכך היא מדת דרך ארץ, שיהא הגדול לימין.

ב. נכנסו בניו של אהרן ושנה להן משה פירקו, אותו פרק עצמו ששנה לאהרן.

נסתלקו בניו מלפני משה.

אלעזר שהוא הגדול ישב לימין משה, ואיתמר לשמאל אהרן.

רבי יהודה אומר: לעולם, אהרן לימין משה חוזר. שעכשיו, שיש מי שישב לשמאל משה, כבוד הוא למשה ואהרן שיהא אהרן הגדול יושב לימין משה²⁴.

ג. נכנסו זקנים ושנה להן משה פירקו.

נסתלקו זקנים.

ד. נכנסו כל העם ושנה להן משה פירקו.

נמצאו:

א. ביד אהרן ארבעה פעמים²⁵.

ב. ביד בניו שלשה.

ג. וביד הזקנים שנים.

ד. וביד כל העם אחד.

נסתלק משה, ושנה להן אהרן פירקן, לבניו ולזקנים ולכל העם.

נסתלק אהרן, שנו להן בניו פירקן, לזקנים ולכל העם.

נסתלקו בניו, שנו להן זקנים פירקן, לכל העם.

נמצא ביד הכל ארבעה.

כמאן אמר רבי אליעזר: חייב אדם לשנות לתלמידו ארבע פעמים.

וקל וחומר הוא: ומה אהרן, שלמד מפי משה, ומשה מפי הגבורה, ויש בכך סגולה שיבין מהר, כך היה צריך.

הדיוט הלומד מפי הדיוט — על אחת כמה וכמה שצריך לשנות ארבע פעמים.

רבי עקיבא אומר: מנין שחייב אדם לשנות לתלמידו עד שילמדנו, כלומר עד שיבין היטב ולא די בארבע פעמים?

שנאמר "ולמדו את בני ישראל"²⁶.

ומנין שחייב ללמד עד שתהא פדורה בפיהם, שיזכרו היטב?

שנאמר "שימה בפיהם".

ומנין שחייב להראות לו פנים להסביר לו טעם הדבר, ולא יאמר לו כך שמעתי, הבן אתה בעצמך טעם הדבר?

שנאמר "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", ולא כתיב "תלמדם". ומשמע שצריך אתה לסדר ולשים לפניהם טעם הדברים.

והוינן בה: וליעיילו כולן בבת אחת, אהרן ובניו והזקנים וכל העם, וליגמרו כולו ממושה ארבע פעמים?

ומשנינן: כדי לחלוק כבוד לאהרן ששמע לפני כולם, ובניו ששמעו לפני הזקנים והעם, וכבוד לזקנים ששמעו לפני כל העם.

והוינן בה: וניעול אהרן, וניגמר ממושה הוא לבדו ארבע פעמים, וליעיילו בניו וליגמרו מאהרן ארבע פעמים, וליעיילו זקנים ולילפו ילמדו מבניו ארבע פעמים, וליזלו הזקנים וליגמרינהו לכולהו ישראל ארבע פעמים?

ומשנינן: כיון דמשה מפי הגבורה גמר — מסתייעא מלתיה שיצליחו יותר בלימודם, אם כולם ישמעו מפי משה עצמו.

אמר מר: רבי יהודה אומר: לעולם אהרן — לימין משה חוזר.

והוינן בה: כמאן אזלא הא דתניא: שלשה שהיו מהלכין בדרך, הרב הולך באמצע, וגדול בימינו, וקטן בשמאלו.

הרביעי לשמה. מהרש"א.

26. כתב בגאון יעקב רבי אליעזר נמי מודה

25. ואיתא במדרש, דמשה נמי למד מפי הגבורה ארבע פעמים. והטעם הוא, שלאחר שנתחזק להם הלימוד בשלש פעמים, יהיה הלימוד

נפקא בת קלא ואמרה ליה לרבי פרידא: מה אתה מעדיף בשכרך: האם ניחא לך דליספו יוסיפו לך ארבע מאה שני, או דתיזכו את ודרך שתזכה אתה וכל הדור שלך לעלמא דאתי לעולם הבא?

אמר רבי פרידא: ניחא לי יותר דניזכו אנא ודריי וכל דורי לעלמא דאתי!

אמר להן הקב"ה: תנו לו גם זו וגם זו!

אמר רב חסדא: אין תורה נקנית אלא בסמינן, כדרך שיש בש"ס סימנים לפני מימרות רצופות בענין אחד, או על פי שמות החכמים שאמרו אותן המימרות. והכל, כדי שלא ישכחו. שנאמר "שימה בפיהם" — אל תקרי "שימה" אלא סימנה!

שמעה רב תחליפא ממוערבא מארץ ישראל. אזל, אמרה קמיה דרבי אבהו בארץ ישראל.

אמר לו: אתון בבבל, מהתם מתניתו לה, מ"שימה בפיהם".

אנן, מהכא מתנינן לה: דכתיב "הציבי לך ציונים, שימי לך תמרורים" — עשו ציונים סימנים לתורה.

ומאי משמע דהאי "ציון" — לישנא ד"סימנא" הוא?

דכתיב "וראה עצם אדם, ובנה אצלו ציון". לסמן סימן שיש כאן עצם של מת, כדי שלא ייטמאו עוברי דרכים.

לימא רבי יהודה היא ולא רבנן? דלרבנן הרי אהרן נשאר לשמאל משה, על אף שהוא הגדול.

ומשנינן: אפילו תימא רבנן. ואמנם לכתחילה צריך הגדול להיות מימין הרב.

אלא, משום טירחא דאהרן, שכבר ישב לפני כן משמאל משה בהיותו לבדו עם משה, לא הצריכוהו לעמוד ממקומו וללכת לישוב לימין משה.

רבי פרידא הוה ליה ההוא תלמידא דהוה תני ליה ארבע מאה זימני, וגמר. כלומר לימדו ארבע מאות פעמים עד שהבין התלמיד.

יומא חד, בעייה למלתא דמצוה, ביקשו את רבי פרידא להתעסק בדבר מצוה מחוץ לביהמ"ד. תנא ליה ארבע מאות פעמים כהרגלו, ולא גמר, ועדיין לא הצליח להבין.

אמר ליה רבי פרידא: האידנא עתה — מאי שנא שאינך מבין?

אמר ליה תלמידו: מדהויא שעתא, מאותו רגע, דאמרו ליה למר: איכא מילתא דמצוה לעסוק בה — אסחאי לדעתאי, הסחתי את דעתי מלימודי, וכל שעתא אמינא, [היות] וחשבתי בעצמי כל רגע: השתא קאי מר, השתא קאי מר. ולפיכך לא הצלחתי להבין.

אמר ליה רבי פרידא: הב דעתך, ואתני לך שוב.

הדר תנא ליה ארבע מאה זימני אחרוני!

כדי שיזכור, וק"ו מאהרן, דודאי הבין בפעם אחת.

לרבי עקיבא דחייב לשנות עד שיבין היטב. אלא בא לומר שאפילו תלמיד שמבין בפעם או בפעמיים נמי חייב לשנות לו ארבעה פעמים,